

OBRETNJE

LOGORSKI VEK

Jovan Zivlak

logori nisu postojali,
naše postojao ni dželat, ni mučitelj,
naše rane su lažne,
jauci nestvarni, nebo niko nije

prizivao

niko otišao na put bez povratka,
sestre
majke

lažna su srodstva,
naša je patnja privid, opomena izlišnost,
po stratištima su likovi iz priča
pitanja su prastare gatke
svuda su samo senke promena
koje se nisu dogodile

i događaja koji neće otpočeti.

ubice nema, ni islednika

ni razmene između života i smrti

ni anđela ni njegovog tamnog brata

ni oca ni sina

ni sestrinskog pokrova pod zidinama

ni molitvi pod hrastom i plaća na vodi

ni ropca na kamenu,

ni tame u blatu,

nema ni talaca ni svedoka

ni deteta razapetog u košmarnoj pustoši

ne teče voda ni sunce ne sija

ne postoje reči koje će nas razrešiti smrti

ni obraćenik koji pamti obretenje

ni izgnanik koji huli na izgnanstvo,

o anđele čutnje

o baštiniče mera

ako ništa nije postojalo ako se ništa nije

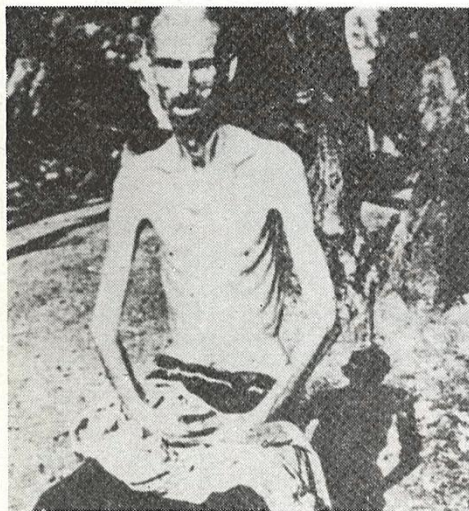
dogodilo

zašto tvoje srce dubi sečivo ničega

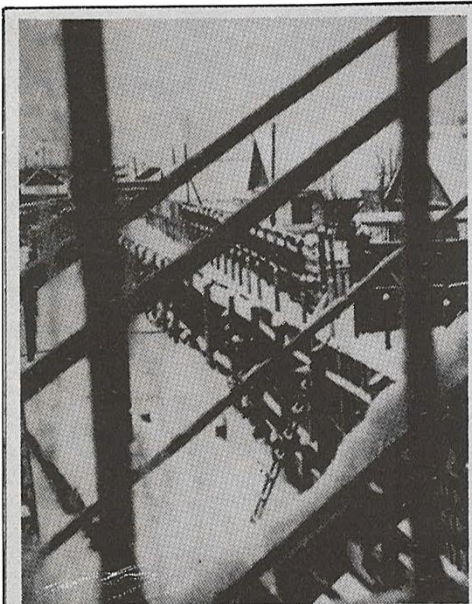
zašto se osvrćeš za senkama u ovoj crnoj

večnosti

i kome ćeš zahvaliti što si još uvek živ.

Logoraš u italijanskom fašističkom logoru Kampor, na Rabu

SADRŽAJ

Obretenje / Jovan Zivlak	282
Logorski vek / Jovica Aćin	282
*	
Solovke / Remon Dige	285
*	
Rad / Gustav Herling-Grudinski	292
Logorske priče / Tadeuš Borovski	300
*	
Prosečna starost: šest i po godina / Dragoje Lukić	307
*	
Budina priča / Dragoljub Jovanović	310
Grgur-pas / Ivan Studen	320
Ispovijest Vukašina Milinčića / Čedo Vulević	321
Svi protiv svakog ponaosob / Dragoslav Popović	323
Ženski deo raja / Đ. M. Kiklica	330
Likovi / Radoslav V. Sandić	335
Mališa / Milorad Todorović	340
Šta sam shvatio / Dragoljub Heraković	348
Dve munjevite lekcije o »đavoljem ostrvu« / Berislav Kosier i Dragutin Dobrivojević	354
Iz mog svedočanstva / Anatolij Marčenko	356
*	
Glava u kibli, a može i gore / Slavko Lebedinski	363
Golootočki Marche funèbre / Vesna Parun	366
*	
Lirika o Jasenovcu / Dragan Lakićević	372

Jovica Aćin

Smrtnost interniranih je ionako bila visoka, što od batina, što od ostalih logorskih muka, pothranjenosti (najviše dvaput dnevno im je davano ponešto kruha i tanke čorbe od kupusa, ponekad i drugo, ali ne osobito jače), zarazne prijavštine, strogih utamničenja. . . No, o još drastičnijoj smrtnosti, svakojakim svirepim nalazima se brinuo zapovednik »redarstvene službe«. Nijedan dan nije prolazio bez umiranja, kako zapisuje tamošnji župnik Ljudevit Petrak kad se u svom letopisu osvrće na logor Pleternicu koji je bio instaliran, u istoimenom mestu, u takozvanoj Trenkovojoj vojarni, čije je masivno, jednospratno kvadratno zdanje, s visokim prizemljem, i s vlažnim »vlastelinskim magazinom« u njemu, već posve nehigijensko i propušno, podignuto još tokom XVIII stoleća, kada je taj kraj bio »središte velike gospositije«. Logor je bio nadomak železničke stanice, a kroz mesto je poticala reka Orljava. Rečeni zapovednik, Nikola Stojić, inače »vatreni pristaša austrougarske monarhije«, između ostalog je 6. januara 1915. godine, »natjerao logoraše da se kupaju u Orljavi, a Orljava bijaše smrznuta«. Bila je, zapravo, mečava, a »zapovednik je zjurado izabrao pravi čas da opere žrtve u blatnjavoj vodi pod ledom, za njihov Božić. . .

Mnogi istraživač istorije smatra da je tek s početkom prvog svetskog rata okončan prošli i, u pravom smislu, počeo dvadeseti vek. No, na njegovom istinskom obodu nije naprosto sarajevski atentat, ili činjenica da je Austrougarska zaratila protiv Srbije, nego istoriografski odveć zaboravljena pojava prvih logora u njihovom modernom značenju, političkog interniranja i masovnog uklanjanja civilnog življa, bilo po osnovu verskih, ideoloških, nacionalnih ili rasnih pojmova neprijatelja. Započeto je izolovanje i uništavanje naroda. Mnoga su, tako, afrička plemena zauvek istrebljena u logorima i prečutanim pokoljima po kolonijalističkim projektima. Istovremeno, počev od 1914. godine i održanog »veleizdajničkog procesa« u Banjaluci, austrougarska monarhija je formirala logorsku mrežu koja se protezala od Bosne preko Slavonije do Madarske. U logore su transportovani i saterivani svi »politički opasni, sumnjivi i nepouzdati«, naročito s pograničnog područja prema Srbiji, iz Srema (bilo je zatočeno bezmalo pola Srema), Banata, Bosne i Hercegovine¹. . . Masovna represija je iziskivala osnivanje logora (po broju oko 50, prihvatnih i stalnih) najpre u Aradu, Njiregaziju i drugde po Madarskoj, koji su ubrzo